JAARBOEK

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt"

TE

AMSTERDAM

IV. 1917.

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1917.

De voormalige Middelburgsche rederijkerskamer het Bloemken Jesse onder de kenspreuk „In minnen groeyende" en hare gildepenningen.

Wie niet met juistheid weet te zeggen, wat men onder Rhetorica verstaat, op welken ouderdom zij aanspraak maakt, noch eene verklaring weet te geven van haar nut, leze de volgende ontboezeming, genomen uit de voorrede van *Vlissings Redens Lusthof*, *Beplant met seer schoone en bequame Oeffeningen*, uytgegeven door de Reden-Camer tot Vlissinge, De blaeu Acoleye, «Den Geest ondersoecket al» en men zal op deze punten zijn onderricht: «Rhetorica, oft Reden-Rijck, alsoo ghe«naemt om de overvloedighe reden of matery die deur «dese konst wert byghebracht, en dat dickmael op een «kleyne saecke, sy wert oock genaemt een van de seven «vrye konsten, van weghen haer nuttigheyt, maer t'is «te beklaghen, dat sy van de sommighe soo wert mis«bruyckt, waer deur sy by vele hatelijck ghemaeckt, «en seer veracht, doch van t' begin is soo niet geweest, «want sy is gebruyckt van veel treffelycke en godsalige «mannen (en vrouwen?), als Mose, Miriam, Barack, «Debora, David, Salomon, en den propheet Jesaia, «welck alle treffelicke propheten en dichters gheweest,

«en veel soete sanghen en Lof-sanghen in Dicht ghe-
«stelt, de reden waerom zy het dichten soo noodigh
«hebben geacht, zyn dese: ten eersten, omdat het
«aenghenamer is om te lesen en oock te leeren, ten
«anderen, gheleert zynde, soo blijft het langher in de
«memory, enz.»

Wij zullen ons met die oude rederijkers niet langer ophouden, maar springen liever naar het begin der 15e eeuw over, om te vernemen, dat van de Noord-Nederlandsche Kamers van Rhetorica de Middelburgsche het Bloemken of de Spruyte Jesse de oudste was.

Ze is vermoedelijk door Vlaamsche geestelijken omtrent 1430 opgericht, wat men ook meent te mogen opmaken uit het feit, dat het huis, waarin zij hunne bijeenkomsten hielden, in het derde wijkregister [1]) der stad beschreven staat als «de Proserie de Kamer van Rhetorica». Nog in 1483 waren priesters lid van dit gilde, want te hunnen behoeve werden in het privilegie van dat jaar eenige uitzonderingen gemaakt, zoo behoefden ze onder meer geen «palore» te dragen. In den beginne zal de Kamer van weinig beteekenis zijn geweest en zelfs later heeft zij nooit de luisterrijke feesten gegeven, die men «intrede van het landjuweel» noemde, als in sommige Noord- en vooral Zuid-Nederlandsche steden toen ter tijde plaats vonden en waaronder dat van Antwerpen in 1560 door de «Violieren» uitgeschreven [2]), het schitterendste is geweest.

---

[1]) *Zeelands chronyk almanach* 1786, blz. 1021.

[2]) Wij hebben in 1892 te Antwerpen, bij gelegenheid van het aldaar gehouden Congrès d'archéologie, eene herhaling van die intrede gezien, die allerprachtigst was. De Middelburgsche Kamer was er niet bij.

Ten plattelande werden de feestelijke opvoeringen der rederijkers «haag- of dorpsspel» geheeten. Onder «landjuweel» verstond men den eereprijs van den lande, die meestal uit één of meerdere zilveren schalen bestond, of wel, uit tinnen voorwerpen bij minder voorname Kamers. Zoo kregen onze rederijkers, toen zij in 1507 de gasten waren van de Drie Korenbloemkens onder de spreuk «In minnen versaemt» te Reimerswale en daar den eereprijs behaalden, zeven tinnen stoopen en 10 tinnen kannen, waarop het wapen van Reimerswale en 's Kamers devies met den datum «geschildert» waren [1]). In 1644 waren deze pronkstukken nog op de Middelburgsche Kamer aanwezig.

Vorsten, schilders en vele aanzienlijke personen stelden er eer in lid van de eene of andere Kamer te zijn, zoo behoorde Keizer KAREL V tot de Amsterdamsche Kamer «In liefd' bloeyende» en genoten de Violieren van Antwerpen de eer Prins WILLEM van Oranjë onder de hunnen te mogen tellen.

Over den eersten tijd van het bestaan der Middelburgsche Kamer, is zoo goed als niets met zekerheid [2]) bekend, daar de archiefstukken bijna alle zijn verloren gegaan. Toen in 1444 de kerkelijke jaarprocessie plaats

---

[1]) BOXHORN, *Cronycke* van *Zeelandt*, 1644, I, blz. 177.

[2]) Het is o.a. niet uitgemaakt of met „Dit's dye roede van Yesse", de Middelburgsche Kamer is bedoeld, die, in 1440, bij de inhuldiging van Philips van Bourgondië te Brugge met stomme personages den boom van Yesse aan het einde der Zegherstraat speelde. Zij stelden voor „een „persoon liggende te bedde en uyt hem spruytende een grooten boom, „op elcken tak zittende een klein kindeken in witte gekleed en met „een Croone op 't hoofd, en MARIA in den middel".

Mr. N. C. LAMBRECHTSEN VAN RITTHEM, *Beknopte geschiedenis van de Middelburgsche rethorykkamer Het Bloemken Jesse*, blz. 133 (Overdruk).

vond, betaalde de stad aan de Westmonsterkerk, die, zooals men weet, op de markt stond, 3 pond uit wegens verleende hulp, alsmede voor het maken van den Boom van Yesse [1]).

Dat in 1451 JAN VAN DER GOUWE met zijn gezellen 8 schellingen ontving, omdat hij voor de processie een spel had vervaardigd en tevens doen uitvoeren, en dat in 1478 aan de rederijkers van Vere 12 stoopkannen wijn werden geschonken, is niet bepaald een bewijs, dat de Middelburgsche Kamer toen nog niet bestond, want er kwamen dikwijls vreemde gezellen in Middelburg spelen. In 1480 was ze er echter wèl, want toen waren onze rederijkers in het bezit van een speelwagen, die door den koster van Westmonster werd geverfd en gestoffeerd en waarvan de kosten door de stad zijn vergoed. Deze wagen, in de rekeningen «batementswagen» geheeten, werd in een loods in de «Amery» bewaard. Omtrent vastenavond van 1483 werd hij tot tweemaal toe van stadswege vervoerd en bij die gelegenheid vermoedelijk beschadigd, want er moesten nieuwe wielen aan worden gemaakt. De heeren spelers zelven werden in dat jaar door de regeering in de herberg «de Liebaart» [2]) op een keurigen maaltijd onthaald, waarbij de «scaepsbuuc» en de opwekkende rijnwijn wel niet zullen hebben ontbroken.

Een jaar van gewicht voor de Kamer is het jaar 1484

---

[1]) H. M. KESTELOO, *De Stadsrekeningen van Middelburg*, I, blz. 45.

[2]) *Stadsrekeningen*, II, blz. 63. Het huis de Liebaart stond in de Langedelft naast het oude vleeschhuis, thans B 155, en was reeds in 1380 bekend. In 1470 waren de timmermans en de metselaers er in „gelogeerd", met hunne wapens (*Stadsrek.*, II, 61). De Liebaart vormde de oostzijde van het terrein, waarop het oude stedehuis stond.

geweest, toen het gilde met een officieel privilegie werd begiftigd. Dit merkwaardige stuk in den vorm van een gildebrief, is door een onbekende oorzaak verloren gegaan. Het is aanwezig geweest, want in den *Cat.* der Oudheidkamer, 2den druk 1876, waarnaar DE STOPPELAAR in zijn aanteekening bij n°. 553 verwijst, wordt het vermeld. Bij den 3den druk van den *Cat.* van 1887 wordt het niet meer als aanwezig beschreven. Het stuk is dus vermoedelijk tusschen 1876 en 1887 verloren geraakt, zooals onze gemeente-archivaris de beleefdheid had mij te willen mededeelen. Belangstellenden vinden in het Mengelwerk van het «*Zeeuwsch Jaarboekje en Middelburgsche Naamwijzer*» van het jaar 1858 een afschrift van den gildebrief van 9 Januari 1484. Heel veel licht omtrent het doen en laten onzer rederijkers geeft de brief niet. Wij vernemen er uit, dat Sinte ANNA, moeder der H. Maagd, tot Patrones der Kamer was gekozen. Van een blazoen, den wortel van Jesse als kenteeken der Kamer voorstellende, wordt in den gildebrief niet gesproken. Eenige jaren later hebben de rederijkers een blazoen doen vervaardigen. Het is afgebeeld op een eikenhouten ruitvormig bord [1]), het jaartal 1589 dragende en dat den tand des tijds heeft weerstaan, zoodat wij er de volgende beschrijving van kunnen geven:

---

[1]) Het behoort aan het Zeeuwsch Genootschap en versiert de vestibule van het Museum. In den catalogus wordt ten onrechte Koning DAVID op de harp spelende, op den boom zittende vermeld. Zonder eenigen twijfel stelt het eene vrouw voor.

Het ruitvormige bord, 68 cM. in het vierkant met 4 cM. hoogen opstaanden rand is in donkere kleuren geschilderd, zeer goed bewaard gebleven en ook als kunstwerk niet zonder verdienste.

Ter aarde zien wij den ouden profeet JESSE of IZAI, den vader van Koning DAVID, tusschen twee boomwortels bekneld, op den rug liggen. Hij is in diepen slaap. Fraaie gouden figuren versieren zijn gewaad. Uit hem gaat een boom op met lange, smalle bladeren,

op welks takken twee elkander aanziende vrouwen zijn gezeten. De linksche heeft het hoofd ongesluierd, maar een sluier of sjerp hangt in sierlijke plooien over den linker schouder tot op de knie. Zij bespeelt een kleine harp. De tegenover haar gezeten vrouw met oudere trekken, het achterhoofd gesluierd, houdt een boek in de hand. Wij zien in deze personen de H. ANNA,

Patrones der Kamer en hare dochter MARIA, moeder van JEZUS. Een kronkelend lint boven in den boom draagt de spreuk «In minnen groeyende». Op de kruin zit het Christuskindje met den wereldbol in de hand, waarvan het kruis door den tijd is afgebroken.

Links van den boom hangt op een versierd schild het wapen van Zeeland, rechts dat van Middelburg, beide in juiste kleuren geschilderd. In den bovensten hoek van de ruit ziet men tusschen twee gouden roosjes het wapen van den prins van Oranje met het jaartal 15 - 89.

Op den achtergrond een stad met gekanteelde muren omringd; poorten, torens en gebouwen zijn duidelijk zichtbaar. In den rand, die met blokjes is versierd, leest men in het vierkant: wt de wortel van Jesse, sal een struixken ryse en daer op een bloome (sic) waerdich om pryse 1589.

De geschiedenis van den profeet JESSE wordt in Jezaja XI, vers 1 en 10 vermeld. Ze is volgens de aanteekening in de noot op blz. 411 van de Leidsche vertaling eene der schoonste profetieën van die welke men de Messiaansche noemt. De profetie is echter, volgens de vertalers, uit den tijd na de verwoesting van Jeruzalem. De vergelijking toch, zoo lezen we verder, van DAVIDS huis, met een tronk die weer uitbot onderstelt dat het onttroond is.

Geen enkele andere der zeer talrijke Noord- en Zuid-Nederlandsche Kamers heeft de spruit Jesse tot zinnebeeld gehad, wat eenigszins verwondert, omdat de Boom van Jesse tijdens de middeleeuwen een geliefd symbool was, dat herhaaldelijk als muurschildering

in de oude kerken voorkomt [1]) zooals in de St. Pancraskerk te Enkhuizen, in de kerk te Deventer en als XV^de^-eeuwsche gewelfschildering in de St. Walburgskerk te Zutphen.

De ordonnantie van 1483/4 bepaalde het entreegeld in de broederschap op acht grooten en één voor den knaap. Bij overlijden kwam de pallore — het feestgewaad —, van den overledene aan het gild. Daarvoor moesten de gildebroeders in hun officieele kleedij ter begrafenis van den gestorven confreer tegenwoordig zijn, en ontving deze bovendien den volgenden dag een «singende misse van Requiem», die de broeders verplicht waren bij te wonen.

Wie uit het gilde ging, betaalde XX gr. en was bovendien zijn feestgewaad kwijt. Kwamen er gezellen van buiten om ter eere van de stad batementen of wagenspelen uit te voeren, dan moesten de broeders gemeenschappelijk de kosten daarvan dragen.

Het gezamenlijk te vieren jaarfeest zou plaats vinden «op den Zondag na Sinte ANNA dach». Tweemaal 's jaars deed de deken verantwoording van de gelden. Ze waren verplicht «een palore [2]) te doen maken van eene tabbaert of tghene dat by den deken en gezwoēn (gezworenen) geordineert wert mitter divisen van der rol telcken drie jaer eens ten mynsten». Deze pallore mocht zoo mooi zijn als men verkoos, mits voor eigen rekening. En niemand mocht de pallore tot afdoening van schuld

---

[1]) Verder vindt men deze voorstelling in de St. Michaëlskerk te Hildesheim, in de St. Kunibertskerk te Keulen en op het beroemde glasvenster van 1493 in de St. Laurentiuskerk te Neurenberg.

[2]) KILIAAN heeft parure, palure, Paratus.

in ontvangst nemen «ten ware zy dat laken noch schuldich waren of ten bourduerwercker».

Hieruit blijkt, dat het embleem der Kamer op de pallore geborduurd is geweest. Van een metalen insigne is in de ordonnantie van 1484 nog geen sprake. Uit een later aan hen verstrekt privilegie weten wij, dat de Raad de kleuren der tabbaarden uitkoos en de stof er van betaalde. Zoo ontving WILLEM TREURNIET in 1493 als opperste en gouverneur van de Kamer van Rhetorike 5 ellen rood en grauw laken «om daermede met der stede livreie gekleed te zijn», bovendien werden 55 ellen kanefas à 4½ groot de el tot versiering van hun speelwagen geschonken, alsmede 4 el laken van 3 sch. 4 gr. om een zotsrok met twee kousen te laten maken [1]).

Op een vermaardheid als hun Zuid-Nederlandsche confrater JAN WALRAVENSZ., ter eere van wien in 1566 een zeer fraaie penningplaat met zijn borstbeeld is vervaardigd — zie VAN LOON, I, blz. 64 — heeft geen enkele Middelburgsche nar zich kunnen beroepen.

Er werd een «colve» [2]) ingesteld, die 's Zondags vergaderde. Hieronder verstond men een commissie, die te zorgen had, dat de orde op de gildekamer niet werd verstoord; ze bestond om beurte uit twee gezellen, die, opgeroepen, verplicht waren te komen. De op Zondag

---

[1]) *Stadsreken.*, II, blz. 64.

[2]) Die vergaderingen werden «colven» geheeten, een woord, volgens Dr. SCHOTEL overgebleven van het kolven of balslaan. In Vere waren de broeders in drie of meerdere «colven» verdeeld, met een kolfmeester aan het hoofd. Als teeken zijner waardigheid droeg hij dan een zilver kolfje aan een lint op de borst.

Op het stadhuis te Arnemuiden worden nog drie zilveren en een koperen kolfje bewaard. Zie Bijlage B, n°. 20, in: *Geschiedenis en plaatsbeschrijving van Arnemuiden*, door H. M. KESTELOO. Middelburg, 1876.

ter vergadering komende gezellen ontvingen dan op hunne kosten 3 grooten voor een «glaasje». Wie meer wenschte te drinken, mocht dat doen, mits voor eigen rekening. Wie in een spel een rol was toegewezen, moest die spelen op boete van 1 p. zwarten. Jaarlijks benoemde het stadsbestuur een nieuwen deken, de gezworenen en den gildeknaap «gelijck men in andere gilden doet». Wie een rol had aangenomen en mede ingestudeerd, maar op den dag van uitvoering die weigerde te spelen, betaalde «in het staande spel 3 p. zw. en in 't wapenspel of batement een pond».

Eveneens werden beboet, zij die de repetities, na daartoe te zijn opgeroepen, niet kwamen bijwonen.

Deze ordonnantie duurde tot 1514, toen aan de rederijkers een nieuw privilegie werd uitgereikt. Het is van Maart 1514 en berust in het stedelijk archief alhier. Wij vernemen er uit, dat een overdeken werd aangesteld, Jan Danckaerts genaamd, alsmede de benoeming van 13 «tabbeertdragers», die ieder om de vier jaar een gouden nobel voor hunne kleedij ontvingen. Sinte Anna van der Kerke van Westmonster bleef ook toen nog tot eeuwighen daghe hare Patronesse. De stad zou maandelijks 5 sch. tot onderhoud der kamer schenken en beloofde den speelwagen te onderhouden. Niet gering was hetgeen zij in ruil voor al die weldaden moesten doen. Bepaaldelijk moesten 13 [1]) staande spelen worden opgevoerd, vervolgens vertooningen op de jaarmarkt, op iederen Zondag, op heilige dagen, op nieuwen avond en dertienavond (6 Januari of Drie-

[1]) 13 tabbeertdragers, 13 op te voeren spelen, men was toen blijkbaar niet bang voor dat later zoo gevreesde getal.

Koningen) op de ommegangs- en sacramentsdagen, waarlijk een taak van belang.

De colve bleef gehandhaafd, na ouder costume, met het doel de eendrachtigheid in het gilde te bewaren, steeds twee leden, beginnende met Prince en Deken tot den eynde toe.

De kleeding van de tabbaarddragers en de kleur der parure werden door de wet vastgesteld. De gewone gezellen waren verplicht voor eigen rekening een rok te laten maken, die daarmede in harmonie zou zijn. De gildebroeders moesten tevens «haren divise van silver ofte van bourdinē op hunne borst dragen, op een boete van 5 sch. gr.

Dit is de eerste keer dat bij de rederijkers van een metalen draagteeken wordt gesproken. Raadselachtig is het woord bourdinē [1]), dat wij nergens hebben verklaard gevonden. Wij meenen echter te mogen veronderstellen, dat het hier een borduurwerk aangeeft. In de vorige ordonnantie wordt bij de bespreking der tabbaarden van een «bourduerwercker» gesproken, die vermoedelijk het zinnebeeld der kamer op de gewaden heeft aangebracht. Wie dus niet rijk genoeg was, een zilveren insigne aan te schaffen, liet het in kleuren op zijn rok borduren. In andere plaatsen was dit ook het geval, zoo moest in Goes iedere broeder zijn tabbaard tot een parure (feestkleed) laten verwerken «met een borduersele van een der busse met de nardusbloeme daer vuyt spruytende ende daerby t woordt naer t advys van de Camere «met ganser herten», oft van silver, wegende ten minsten een half once zonder t fatsoen, anno 1563».

[1]) Volgens mededeeling van den gemeente-archivaris komt dit woord aldus voor in het origineele privilegie.

Geen enkel exemplaar van den 16den-eeuwschen draagpenning is ons onder de oogen gekomen. Wel kunnen wij de beschrijving geven van een ovalen zilververgulden draagpenning, zooals die voorkomt in Dr. SCHOTEL's' *Geschiedenis der Rederijkers in Nederland*, waar wij op blz. 173 lezen:

«Ovaal zilververgulde penning, die de leden aan een lint op de borst droegen. Op de voorzijde ziet men, binnen een rand van bloemen, het blazoen in verheven werk (de spruit Jesse) en de gewone Kamerspreuk; op de keerzijde een geijkte koornmaat en daarboven in als (in alles), beteekende in alles de mate».

Daar de penning geen jaartal draagt, is het niet uit te maken of dit het draagteeken van de ordonnantie van 1514 is geweest. Toen Dr. SCHOTEL zijn *Geschiedenis der Rederijkers* omtrent 1862 schreef, was hiervan nog een exemplaar bij eene familie aanwezig. Vermoedelijk zal dit insigne dus nog wel eens hier of daar voor den dag komen.

De oudst bewaard gebleven gildepenning der Rederijkers is van het jaar 1592 en heeft de grootte van een legpenning.

Voorzijde: JESSE of IZAI op den grond liggende. Uit hem ontspringt een boom op welks gebladerte twee

vrouwen zijn gezeten, vermoedelijk de H. Maagd en hare moeder St^e. ANNA. De links zittende is gesluierd en kijkt achter zich. De andere vrouw met spitse gelaatstrekken draagt een fladderend gewaad. Boven op den boom, een kronkelend lint, waarop IN . MINNE . GRO - E (groeyende). Boven het lint een ontluikende bloem, waaruit het Christuskind, de aarde zegenend, en met wereldbol in de hand, zichtbaar wordt. Op den achtergrond flauwtjes een heuvelachtig landschap.

Het omschrift door een parelrandje afgesloten, luidt: ⁂ . IN . MINNEN . GROEIENDE . 1592.

Keerzijde: Het zoogenaamde Middelburgsche compartiment, met ingestempeld gildenummer 42.

Omschrift: ⁂ . ROELANT . I . PRINSE . ISAAC . D. V. DEKEN.

Middellijn 32 mM. Koper.

Afgebeeld bij MINARD VAN HOOREBEKE, II, p. 220, n°. 410.

Kon. Penningkabinet en mijne verzameling.

Een exemplaar, dat doorboord is en bij gevolg als draagteeken heeft gediend, voert in de cartouche het nummer 46, het exemplaar in mijne verzameling is zonder nummer.

Het is ons niet gelukt den naam van ROELANT I., den toenmaligen overdeken of prins te kunnen aanvullen, wél daarentegen dien van ISAAC DE V. Deze zal ISAAC DE VISSCHER zijn geweest, die nog in 1615 als deken voorkomt [1]).

---

[1]) Zie de lijst der rederijkers achter dit artikel.

De daarop volgende penning is van 1642.

Zelfde voorstelling van den boom van JESSE, maar van geheel andere teekening. JESSE, een puntig uitloopende muts op het hoofd, ligt hier blijkbaar op kussens. Uit hem ontspringt een krachtige boom, met aan weerszijden twee rijen takken vol bladeren. Op den ondersten tak aan de linkerzijde is koning DAVID, van ter zijde gezien, gezeten. Hij speelt op de harp. Tegenover hem zit MARIA, gesluierd, de rechterhand op de knie, terwijl de linker naar den koning wijst. Boven op de kruin zit het kindeke JEZUS door lichtstralen omgeven. De rechterhand is zegenend naar boven gestrekt, terwijl de linker den wereldbol vasthoudt.

Omschrift: (monogram) . DE . SPRVITE . IESSE . IN . MINNEN . GROEYENDE.

Keerzijde: Een fraaie cartouche, waarin, boven, de dubbel gekanteelde burcht van Middelburg, in het midden het jaartal 1642, en onderaan een open schildje, waarin plaats voor het gildenummer.

Omschrift: Dr. ABRA' . DE . MOLYER . PRs. Dr. IACO' . LANSBERG . BOVCHO'

Middellijn 46 mM. Gewicht 36 gr. Zilver.

MINARD VAN HOOREBEKE, II, pag. 220, n°. 411.

Revue de numismatique belge, 1874, pl. IV, n°. 2.

Verzameling Zeeuwsch Genootschap.

Een exemplaar in zilververguld, met oog, 40 gram wegende, is aanwezig in mijne verzameling, waarin ook een koperen exemplaar met het gildenummer 76 berust.

Voor de personen in de omschriften vermeld, raadplege men de aanteekeningen in de lijst.

Het is onbekend, wie dezen zeer artistieken penning heeft vervaardigd. Daarom verheugt het mij te kunnen zeggen, dat het mij is gelukt den stempelsnijder er van te ontdekken. Het is de thans zeer in waarde gestegen JOHANNES LOOFF, wiens initialen J. L., alhoewel op eigenaardige wijze aangebracht, reeds van 1642 af op den penning prijken, zonder door iemand te zijn opgemerkt. Wij zijn tot de ontdekking er van gekomen, door na te gaan, wie in 1642 bekwaam genoeg kon worden geacht in Middelburg een dergelijk kunststuk te scheppen en wij vonden niemand daarvoor dan genoemden LOOFF. Nu is het bekend, dat LOOFF zijn stukken steeds met zijn vollen naam of met zijne initialen teekende, maar ook, dat hij daar wel eens verborgen plaatsen voor uitzocht. Wij ontdekten nu spoedig, dat het krulornament vóór het begin van het omschrift op de voorzijde zeer onregelmatig is geteekend, en vonden bij aandachtig bekijken, dat het uit twee, of mogelijk ook uit meerdere, letters bestaat. Het zijn zeer duidelijk een J en een liggende L. Wij vonden die J L nogmaals terug in de laatste N van het woord

minnen. Het heeft er wel iets van, of LOOFF aldus aan het nageslacht twee kansen heeft willen geven om zijn naam op het kunstwerk te ontdekken.

Dat de gildepenning in 1642 is uitgegeven en niet vroeger of later, had zijn oorzaak. In 1641, namelijk, had te Vlissingen een groot rederijkersfeest plaats gehad, door de Blaeu Accoleye, onder de kenspreuk «Den geest ondersoecket al» uitgeschreven. De Middelburgsche Kamer was er begrijpelijkerwijze ook bij tegenwoordig geweest en had het voorrecht gehad drie prijzen thuis te brengen. Dit waren: 1°. een tinnen beker, omdat zij het best «gepronuncieert» had, 2°. een schotel van tin van 2 pont voor het maken van een lied op het onderwerp:

Die God heeft tot sijn hulp' geen dinck hem hinder doet,

en voor het «kniewerck» [1]) den hoogsten prijs. De regel die daarvoor was opgegeven, was ontleend aan *Romeinen* VIII. vers 15, 't Is 't werck van Godes Geest, te roepen Abba Vader [2]).

Geen wonder, dat de groote eer in Vlissingen te beurt gevallen, met iets blijvends moest worden herdacht en aanleiding gaf tot het doen vervaardigen van een nieuwen gildepenning, die, zooals wij gezien hebben, in verguldzilver, zilver en koper is uitgegeven.

Wij springen nu eenige jaren over. Jaren van vreugde, maar ook van groote zorg voor onze rederijkers. Toch deden zij al het mogelijke om de Kamer in stand en in luister te houden. Zoo zijn we het jaar 1667 genaderd,

---

[1]) Onder kniewerck is te verstaan op staanden voet een dichtstuk op een opgegeven onderwerp vervaardigen. De knie diende als tafel.

[2]) Abba, Vader. Abba is Arameensch en beteekent «Mijn Vader». MARCUS XIV vrs. 36 van de Leidsche vertaling.

toen het onzen Magistraat behaagde den edelachtbaren heer JACOBUS PECKIUS tot hun opperprins te benoemen.

Schepen, raad en tresorier der stad was deze bij uitnemendheid geschikt de reeds ten ondergang neigende Kamer nieuwen luister bij te zetten. Het werd dan ook noodig geacht deze eer door een feestelijke inhuldiging te herdenken, die den 17 September 1667 plaats vond. Bij die gelegenheid is hem waarschijnlijk een exemplaar in zilver aangeboden van den eerepenning, die in dat jaar is verschenen en dien wij hier hebben doen afbeelden.

Wij meenen dit namelijk uit het slot van het inhuldigingsvers te lezen.

Nadat de schrijver AREND ROGGEVEEN op eene zeer breedsprakige wijze over de beteekenis van «de Reden» had uitgeweid, zegt hij aan het slot van een lange hoogdravende toespraak tot den nieuwen opperprins:

. . . . . «ick trede nader bij,
«En thoonen ons geschenk, hoewel 't niet groot en zy.
«Myn Heer t. is een blasoen een teken van de reden,
«Neemt het in Minne aen, gedenckt dat al de leden,
«Van d' Edele Blomme Jes U hulden tot haer Prins,
«En tot memory-lof, soo sal u naem alsins,
«Alhier zijn langh verbreyt, en tot memory bloeyen,
«'t Is alles wel herstelt, als 't mach in Minnen groeyen».

Wij vinden het niet te gewaagd uit deze regels te mogen opmaken, dat het geschenk, — een blasoen, dat klein van omvang was — uit den zilveren penning heeft bestaan, die in dat jaar is vervaardigd, en waarvan wij afbeelding en beschrijving hierna doen volgen.

Voorzijde: Een gebouw met twee op pilaren rustende vooruitspringende vleugels, van boven door een hekwerk afgezet. In het midden een met treden opgaand vertrek. Het geheel is door een driehoekigen fronton, waarin het jaartal 1667 en waaraan opgetrokken gordijnen hangen, afgesloten.

Omschrift: ✠ D' H^r Mr IACO^s PECKIVS . OPP^r PRINS PH^r D' WAEL PRINS

Volgens MINARD VAN HOOREBEKE zou hier de tempel van SALOMO zijn afgebeeld, met, boven, ruimte voor de Joodsche vrouwen, terwijl de middeldeur tot het Heilige der Heilige toegang gaf. Wij durven hier niet oordeelen, kregen van Israelitische zijde geene beslissing omtrent dit punt. In ieder geval is de voorstelling bij de bestaande afbeeldingen van den tempel vergeleken, zeer gefantaseerd. In geen geval echter stelt het de kamer zelve voor, die, zooals wij zullen zien, van een geheel ander uiterlijk was.

Keerzijde: Het zinnebeeld van de Kamer bijna gelijk

aan dat op den voorgaanden penning, maar van grooter afmeting en met enkele verschillen in de teekening der figuren.

Zoo ziet men hier koning DAVID vlak in het gelaat en heeft MARIA, als in aanbidding, de handen eerbiedig gevouwen.

Omschrift: ART ROGGEVEEN . BOECHR. ROELT ADOLFS (niet ADOLES zooals overal vermeld staat) OVT PRS'.

Zeer hoog relief. Diameter 53 mM. Gewicht 47 gram. Zilver.

MINARD VAN HOOREBEKE II. p. 221, n°. 412. *Revue belge de numismatique*, 1874, pl. IV, n°. 3.

Verzameling Zeeuwsch Genootschap.

Het is dus aannemelijk den fraaien penning van 1667 te beschouwen als expresselijk vervaardigd om luister bij te zetten aan de plechtige inhuldiging van den heer JACOBUS PECKIUS, als opperprins der Middelburgsche rederijkers.

Het is onbekend wie het kunststuk heeft gemaakt, maar wij gelooven de waarheid nabij te komen als wij MATTHYS HOOFT junior, een zeer talentvol stempelsnijder aan de Zeeuwsche munt, vervaardiger van de chirurgijnspenningen van Middelburg en van het grootzegel van den raad ter admiraliteit in Zeeland, daarvoor aanwijzen.

De toegang tot de rederijkerskamer was aan de marktzijde. Door een lange nauwe gang, die nog tusschen de perceelen C 12 en 13 aanwezig, maar aan de straatzijde door een deur is afgesloten, kon men haar bereiken.

Het later te vermelden afgebroken princezaaltje maakt een deel uit van den tuin van de slagerij VAN OS C 10. Aan de rechterzijde van deze gang was in 1786 nog een groote zaal aanwezig [1]), waarin een rechthoekige schilderij hing, die, alhoewel zeer gehavend, de hoofden van 36 kamerbroeders voorstelde. Onder de schilderij stond: [2])

HENDRYCK LAURYS prince in synen leven,
JACOB VAN BERGHE was deken voorwaer,
Doen werd dit paneel gemaekt als men heeft geschreven,
Vijftien hondert en een ent tnegentig jaer.

De zaal zelve had vaste banken, waarop kussens lagen. Aan het eind van de gang kwam men aan een open binnenplaats, waarop een afzonderlijk gebouw stond. Op de daklijst las men de spreuk «In minnen groeyende 1675». In den gevel waren drie in hardsteen gehouwen wapenschilden aangebracht. Het middelste was dat van JACOBUS PECKIUS en had tot onderschrift:

D. Hr. Mr. JACOBUS PECKIUS Opperprins.

Rechts van dezen steen vond men een schild, waaronder geschreven stond PR VAN GOETHEM, terwijl de linksche steen een blasoen liet zien, waaronder: SLINGERRECHT (of SLYNGERREGHT volgens den *Chronykalmanak*).

Binnengetreden moest men eenige trappen op om in een rechthoekige zaal te komen, die de geheele breedte van dat achterhuis uitmaakte [3]). Boven den ingang las men «Princesael».

---

[1]) *Chronijkalmanach* van 1786, blz. 1022.

[2]) SCHOTEL, *Gesch. der rederijkers*, II, blz. 172.

[3]) De beschrijving van een en ander is ontleend aan den *Kronykalmanak* en aan Dr. SCHOTEL's *Geschiedenis der rederijkers in Nederland.*

Op de deuren van twee kleine vertrekjes (kleedkamers?) zag men de beelden van JUNO en PALLAS geschilderd. De kamer was »tamelijk net, naar den tijd betimmerd en overdekt met een houten coupelschewijze verwulfsel«. Tegen het plafond waren twee medaillons aangebracht, één daarvan had het wapen van den prins van Oranje met de spreuk: »Hony soit qui mal y pense«, terwijl op het tweede het zinnebeeld der Kamer met het omschrift »in minnen groeyende« en het jaartal 1675 waren gebeeldhouwd.

Voor den schoorsteen hing de afbeelding van FREDERIK HENDRIK met het jaartal 1639. Het gebouwtje stond bekend onder den naam van princezaaltje. Vermoedelijk heeft het als bestuurskamer gediend of tot het ontvangen van voorname bezoekers, mogelijk ook voor het houden der repetities voor de in te studeeren vertooningen.

Dr. SCHOTEL geeft een aardige beschrijving van het inwendige eener rethorikakamer uit de 16e eeuw. Meest alle kamers waren volgens hem aldus ingericht: »Aan de wanden hing een crucifix met een licht ervoor, waarop met groote letters het gebed, dat bij het inkomen der kamer moest uitgesproken worden, was geschreven, het gedrukte reglement op bordpapier geplakt, een bel, blazoenen aan de wanden. Een koffer voor het tin, een spinde voor de spijs, terwijl de juweelen meestal op het raadhuis werden bewaard».

Nu willen wij ten slotte nog het een en ander mededeelen over het doen en laten onzer rederijkers. Wij gaan nu vele jaren terug en wel naar het jaar 1494, toen, ter eere van den ommegangsdag de broeders van Vere met hunne wagens waren aangekomen, alsmede de

rederijkers van Reimerswaal. De eersten ontvingen 12 poortkannen (een poortkan = 2 stoopen) rijnwijn, de laatsten vier. Een jaar later speelden de onzen een spel van zinnen, werden toen op hunne beurt op rijnwijn onthaald, en bovendien met een nieuwen wagen verrast, die op stadskosten bekleed en geschilderd was. Men speelde veelal op straat of wel vóór of op het stadhuis. Als vaste toelage genoten zij vijf schellingen in de maand. In 1515 had Middelburg de eer KAREL V als graaf van Zeeland te mogen huldigen. Het feest werd luisterrijk gevierd. De prins werd door de schutterij, waarbij ook de rederijkers tegenwoordig waren, ieder met een toorts in de hand, naar de Abdij geleid. Overal in de stad waren stellages aangebracht, 12 in getal, waarop levende personen de een of andere groep, meestal uit het Oude Testament genomen, voorstelden. Het mooiste stond op de markt. «Daar zag men eerst BELTZAZAR in vreugde, met de hand aan den wand, die «Mene Tekel» schreef; vervolgens denzelfden vorst door CARDO LAMOR onder den maaltijd vermoord; en, wat verder, tot lafenis der vermoeiden, den God Bacchus, die overvloedig wijn liet loopen uit zijnen mond» Geen wonder, lezen we verder [1]), dat zij godsdienstige gevoelens opwekten in het hart van den vijftienjarigen vorst. Wij zouden meenen, dat, de wijn uitstortende BACCHUS, ook wel indruk op den jongen KAREL zal hebben gemaakt. Voor al dat moois behaalden de rederijkers den hoogsten prijs. Zie hier nog een ander staaltje van hun werken uit dien tijd. In het *Register ten Rade* [2])

[1]) LAMBRECHTSEN VAN RITTHEM, l. c., blz. 147.

[2]) Excerpt uit het *Register ten Rade* der stad Middelburg, handschrift van H. M. KESTELOO, nº. 1479.

van 11 April 1559 komt eene mededeeling voor, dat aan de kamer van Rhetorika 100 gulden zal worden betaald, indien zij aan het einde der processie eene «schilderie ende personagien ende sieraad zullen furnieren in vijf tavreelen, alzulcke zy den Raad vertoond hebben in portraituere». Daarenboven beloofde de stad de stellages te betalen en voor tamelijk loon ambachtslieden te verschaffen. Wij moeten dit dus voorstellen, dat zij, na daarvan eerst eene schets te hebben geleverd, op vijf versierde wagens tableaux vivants vertoonden, waarmede de processie werd gesloten. In 1565 speelden ze op Palmzondag het spel van St. JAN's onthoofding. Zij gingen echter ook naar buiten de stad. Wij hebben reeds het groote succes medegedeeld, dat zij in 1507 te Reimerswale hadden behaald; een even goed figuur maakte het Bloemken Jesse te Amsterdam, waar zij 7 Juli 1613 den eersten prijs — een schoon lampet — wegdroegen voor de beantwoording van de door de Kamer de Witte Lavendel opgegeven vraag «Wats d'oorsaeck meest, waerom t verkeerde werelts rond sich waenwijs so bedrieght en bloeyt in alle sond?» De zin van het antwoord was: Omdat 's ongloovigh waert, dat Gods belofte traegt.

In 1629 vinden we onze rederijkers te Haarlem ter bijwoning van het feest door de Witte Angieren aldaar gegeven.

Wij hebben niet kunnen ontdekken of Bloemken Jesse uitnoodigingskaarten tot eene groote feestviering heeft uitgereikt. Wel zijn verscheidene door hen gespeelde stukken in druk voor ons bewaard gebleven. Het oudste is *Den Boom der Schriftueren van VI personagen*, dat den 1 Augustus 1539 alhier is opgevoerd.

Het is een zeer ernstig stuk, dat met een plechtig gebed tot God aanvangt, volgens Dr. SCHOTEL [1]) eene lofrede op de hooge voortreffelijkheid der H. Schrift, maar tevens scherp tegen de toenmalige geestelijkheid gekant.

Een werk dat grooten opgang heeft gemaakt is «'t Nederlantsche Treurspel zijnde *de Verkrachte Belgica* vertoonende d' onheylen daerin voorgevallen; 't sedert den 25 October 1555, tot den 10 July 1584 daeraen volgende. Gecomponeert door ARENT ROGGEVEEN, Liefhebber der Matthésis. Vertboont op 't Edel-Reden-Hof binnen Middelburgh, door het Broederschap van de Edele Bloeme Jesse, onder het woort »In Minne groeyende». Het was aan prins WILLEM III opgedragen en is den 26 Juli 1669 in druk verschenen, toen de son 29 gr. 12 min. in de twelinge stond!

ROGGEVEEN heeft veel pleizier van zijn uitvoerig gedicht beleefd. Allerlei lofverzen en klinkdichten werden ter eere van den «soet-vloeyenden poëet», of op le Prince des Poétes de la chambre des Rhétoriciens à la ville de Middelbourg gedrukt.

Den 4 Maart 1680 had de uitvoering plaats van de *Nieuw-Jaersgift.* Zeer zonderling waren de vragen door de Kamer gesteld [2]).

---

[1]) De invloed der rederijkers op de hervorming door Dr. G. D. J. SCHOTEL.

[2]) De titel van het boekje is: *Nieuw-jaersgift aen Mittels-Reden-hof*, op *de geestige vragen van Pallas* Voorgestelt en door de Redenaers en Liefhebbers van de spruyte Jesse, onder 't woord In Minnen Groeyende, beantwoort binnen Middelburg in Zeeland, den 1 Jan. 1680.

Gedruckt by JOH. MEERTENS, Boeckdrucker woonende in de Giststraet, in de globe, 1680

De vragen waren: vooreerst, zoo vroeg zij (Pallas): Waerom most ADAM slapen? Ten tweede, Waerom dat haer Leeme Hut en romp? 3° Waerom uyt midden-lijf en niet uyt andere leden? 4° En uyt een Ribb' alleen? segt ons daervan de reden.

PALLAS zelve deelde de prijzen uit, natuurlijk met een toepasselijk gedicht, waaruit wij de prijswinners leeren kennen:

D' eerst en vierde prijs wert WILLEMS toegewesen.
De tweed' aen HALIBERDT;
Voor SCHRIJVER zal de derd',
Voor WYMERS d' Hoogste Trant, en d' ander ROGG'VEEN wezen.
MERKUER, hou daer, wil hun de prijzen overhanden,
Opdat soo yder heeft,
't Geen hun het vonnis geeft
En haer genegenheyt in meerder lust mag branden.

Evenwel hoe feestelijk het in Maart 1680 ook bij onze rederijkers moge zijn toegegaan, de jaren van voorspoed van Middelburg's redenhof waren geteld. De toenemende invloed van de Hervorming in onze stad was oorzaak dat de glorie der rederijkers reeds spoedig begon te tanen, wat begrijpelijk is, den aard van het strenge Calvinisme kennende. Nu, ze maakten het soms bar en groot was de tegenwerking, die zij hier en elders van de predikanten moesten ondervinden.

Te Haamstede, bijv. hadden zij in het openbaar de gans getrokken en vele andere ongeregeldheden gepleegd, zoodat zij met *f*.240 werden beboet.

Gemakkelijk heeft het Bloemken Jesse het niet altijd gehad. De Kamer was niet vrij om op te voeren wat zij wilde, maar verplicht hare stukken aan den stedelijken raad voor te leggen, alvorens toestemming tot opvoering werd gegeven.

Zoo kreeg Mr. JACOB SAGARUS[1]), overdeken van de Rederijkers in Oct. 1568 van Wet en Raad de opdracht om aan de gemeente van Retorica te zeggen, dat Burgemeesters en Schepenen om sekere redenen, de vergaderingen van Retorica, voor ses maanden hadden gesuspendeerd. Gelukkig bleven zij de maandelijksche toelage van 5 sch. behouden, «mits dienende in de heilige kerk», eene bepaling, die hier wel zin had, nu het ook in Middelburg om godsdienstredenen aan het gisten was.

In 1582 werd Mr. PIETER VAN DER BAERSE[2]), overdeken, aangesteld om het spel van zinnen te overzien, dat de Kamer van Rhetorica plan had op tweeden Pinksterdag op te voeren. En, zegt SCHOTEL, de *tyranie der Spanjaerden en hare adherenten* mocht slechts binnenshuis op hunne Kamer worden vertoond.

Maar genoeg voorbeelden om te laten zien, dat zij bij het uitvoeren van hunne tooneelstukken flink op de vingers werden gekeken.

Reeds in 1589 waren de financiën der rederijkers van dien aard geworden, dat men er toe moest overgaan de kamer aan de stad te verpachten, die er tegen eene vergoeding van £ 6 per jaar tot in 1648 het Landrecht in heeft gevestigd. Eenige jaren later, in 1639, werd het noodzakelijk geacht met eene hypotheek van 204 p. vls tegen 5 % het huis te bezwaren, en in 1665 leende men *f* 2000 als 2de hyp. à 4 %. In 1678 werden opnieuw 1500 caroliguldens opgenomen; ook vermelden de stadsrekeningen van 1679, dat het den rederijkers

---

1) *Register ten Rade*, m. s. van 30 Oct. 1568, nº. 2288.

2) *Register ten Rade*, van 28 April 1582, nº. 3600.

werd toegestaan eene loterij te houden. Niets, echter, hielp; met de heerlijkheid der Kamer was het zoo goed als uit. Den 19 Febr. 1681 is de Rhetoriekamer pubiek verkocht. De verkoop bracht 401 p. vls. op. Eigenaren werden de heeren CORN. VERSLUIS, ANTH. COLYN, CORNELIS GOVAERTS en PIETER VAN GOETHEM, die besloten het gebouw als herberg in te richten. Wij willen ons met de verdere lotgevallen van die herberg, waarin de overgebleven rederijkers nog wel eens zullen hebben gespeeld [1]), niet meer bezighouden, voor ons is de uitvoering van de *Nieuwjaers-gift* in 1680 hun zwanenzang geweest. Het is alsof zij toen voor het laatst nog eens in vollen luister hebben willen prijken.

Langzamerhand echter, werd het duidelijk, dat er iets aan het teere Bloemken begon te haperen, het verflenste al meer en meer en leed een kwijnend bestaan, totdat de invloed der Fransche overheersching het voor goed den genadeslag heeft gegeven. Toen de negentiende eeuw was aangebroken, is het niet meer tot nieuw leven ontwaakt.

Middelburg, Mei 1917.

M. G. A. DE MAN.

---

[1]) De grootvader van den heer H. M. KESTELOO heeft op een Middelburgschen kermis nog in het gebouw voorstellingen zien geven door een Hercules!

LIJST van Middelburgsche rederijkers wier namen in de ordonnantie, stadsrekeningen of elders voorkomen.

	Namen.	Titel.
1493	Willem Treurniet.	Opperste en Gouverneur (prins). Hij ontving als zoodanig van de stad 5 ellen rood en grauw laken „om daermede met der stede livreie gekleed te zijn." KESTELOO, *Stadsrekeningen* II, blz. 64.
1514	Jan Danckaerts Jr.	Gouverneur en Overhoofd. Was schepen van Middelburg. (Privilege van 17 Maart 1514.)
1514	Govaert Arents Jr.	Tabbeertdragers. Zij ontvingen om de vier jaar één gouden nobel van stadswege en waren in het rood gekleed.
1514	Willem Nuyshels.	
1514	Jan de Landmeter.	
1514	Jan Lucas.	
	Adriaen Boele Jr.	
	Olevier van Belle.	
	Jan Pieterss.	
	Willem Doense van Biervliet.	
	Jan Clayssen.	
	Baiten Adriaensen.	
	Huge Meeussen.	
	Splinter Arentzen.	
	Jan Adriaansen Jr.	

	Namen.	Titel.
1515	Willem Jansz. Haes.	Deken.
1550	Mr. Jan Appaert.	Redigeerde in 1550 met Joos MAMINE op den ommegangsdag het spel van tvlieen van de kinderen van Yesarel duer troode meel (sic). De uitvoerders werden op rooden wijn onthaald en Mr. APPAERT ontving 20 schellingen bovendien. In 1552 voerde hij met Joos MAHUY het spel van „Faro ofte den vuytganck van den kinderen Ysrael vuyten den landen van Egipten" op waarvoor zij £ 4 van de stad kregen. Mr. APPAERT heeft later nog wel een 25-tal andere spelen vervaardigd ten behoeve van den jaarlijkschen ommegangsdag. Zie: *Stadsrekeningen* IV, blz. 69 en 70.
1550	Joos Mamine.	Zie vorige aanteekening.
1552	Joos Mahuy.	„ „ „
1568	Jacob Zagarus.	Overdeken. Deze was in 1557 secretaris op op een jaarwedde van £ 5 en werd 1 Mei 1567 pensionaris, zijn laatst daarvoor ontvangen salaris — £ 50 — werd in 1573 uitbetaald. JAC. ZAGARUS is vermoedelijk de zeer bekwame stempelsnijder geweest van eenige fraaie portretpenningen uit dien tijd, die door CAM. PICQUÉ, VICTOR TOURNEUR en door mij in de *Revue belge de numismatique* zijn beschreven. In 1559 ging hij met commissarissen uit de Abdij naar Brussel, wegens het overlijden van den prelaat MATHIJS VAN HEESWIJK.
1580	Jan Gijsbrechtsz.	Prins.
1580	Pieter Hubrechtsz.	Beleder.
1580	Mr. Lieven Pietersz. de Rycke.	Beleder.

	Namen.	Titel.
		In 1565 uit Gent gekomen, deed hij in 1566 zijn examen als chirurgijn, werd in 1582 tot stadschirurgijn benoemd op een jaarwedde van £ 2. Hij is omstreeks 1598 overleden. *Stadsrek.* IV, bladz. 118. Was herhaaldelijk deken en beleeder van het gilde.
1582	Gilles Peyn.	Deken. Raad en schepen van Middelburg.
1591	Hendryck Laurys	Prins. Zijn naam komt voor in het onderschrift op de schilderij met afbeeldingen van 36 gildebroeders, gehangen hebbende in de groote vergaderzaal der rethorijkers.
1591	Jacob van Berghe.	Deken. Zie vorige aanteekening. De schilderij was in 1591 vervaardigd. Zie SCHOTEL: *de Rederijkers in Nederland.* II, blz. 172.
1592	Roelant, T.	Prins. Naam, voorkomende op den kleinen gildepenning van 1592.
1592	Isaac de V.(isscher)?	Deken. Naam, voorkomende op den kleinen gildepenning van 1592. Is vermoedelijk de IZAAK DE VISSCHER, die in 1615 deken van de rederijkers was.
1600	Aart Verwilde.	Deken.
1601	Jan de Wolff.	Deken.
1601	Jan van Kerrebrouck, geseyt Sleynge.	Deken.
1602	Hans Lodewycx.	Deken.
1604	Joos de Vivere.	Deken.
1604	Laurens Willemsz. Verpoorten.	Deken. Was schepen, raad en tresorier der stad. Kerkmeester en ontvanger van het simpel-

	Namen.	Titel.
		huis. In 1621 komt hij als wethouder voor. Hij is in 1628 overleden.
1605	Pieter Joosz. bijgenaamd „Altijt rechthout".	Deken. Was sedert 1586 timmermansbaas. Komt in 1591 als deken en in 1621 als beleeder van dat gilde voor. Deze rederijker heeft een geschreven kroniek nagelaten, die als een vervolg op de *Cronycke van Zeelandt* door REYGERSBERGH moet worden beschouwd. De proloog is van 1602. Folio 3 verso en folio 4 recto bevatten een gedicht „In minnen groeyende", waarvan de beginletters op iedere regel zijn naam „Pieter Jossen Altijt rechthout" aangeven. Zijn dichtkunst was zeer middelmatig. Zijn naam komt voor op den gildepenning der timmermans van 1694. Dirks pl. LXX nº. 43. In de lijst der bezittingen, opgenomen in het gildeboek, worden de stempels aldus vermeld:

„Noch 2 stempels om begraefpenninghen mede te munten, daer de namen van PIETER JOOSSE als doen deken ende JAN PIETERSE met AMBROSIUS VERPLANCK als beleeders op staen; die ze deden maken. Hiermede vervalt de meening van sommigen, die in dezen kleinen penning een legpenning zien.

Zie hier eenige regels van PIETER JOOSSEN's gedicht:

In minnen groeyende.

Pryselick ist en waerdich tallen tyden.
Int geschrift te doen, wat in de landen passeeren,
Eerlyck zijnde die niet tegen de waerheyt stryden.
Ten pryse Gods vooral wil ik met verblyden
Eens dat ghaen beghinnen naer mijns herten begeeren:
Recht de waerheyt te schryven, Zelant ter eeren.

„In minnen groeyende" doet liefde floreeren
Om van als te sch(r)yven met goed bescheyt,
Sooveel ick weet, wie wil dat weeren?
Suver reden seght, memoria salt noteeren
Eenvoudelyck, retorycka ten dienste bereyt.
Niemant verveelt ghewillighen arbeyt, enz.

Deze merkwaardige man is in 1626 overleden en in de Oude Kerk begraven, alwaar hij als PIETER JOOSSEN in 't Rechthout geboekt staat.

Zie het uitvoerige artikel over dezen van Mr. R. FRUIN in *Archief* Zeeuwsch Genootschap, 1909.

	Namen.	Titel.
1606	Andries Mahieux.	Boekhouder.
1608	Daniël Engels Schoondonck.	Was Chirurgijn en in 1588 poorter geworden. *Stadsrek.* IV, blz. 119.
1609	Zacharias Pietersz. Schippers.	Deken.
1610	Hendrik Laurensz. Beuckelaer.	Deken.
1611	Jasper Jacobsz. de Bruyne.	Deken.
		Was chirurgijn sedert 1583 en deken en beleeder van het chirurgijnsgilde. Deze was de eerste, die rekening van den Armbus heeft gedaan. FOKKER, lijst no. 76. Hij overleed in 1626.
1613	Tobias Coorne.	Deken.
1614	Anthony Clement.	Deken.
1615	Izaak de Visscher.	Deken.
1616	Hendrik Canneburgh.	Deken.
1617	Gilles Wittevrongel.	Boekhouder.

	Namen.	Titel.
		Een PETRUS WITTEVRONGEL kreeg in 1629 £ 8 : 6 : 8 voor de opdracht van zijn boekje „De causis et adjunctis mundi". *Stadsrek.* VI, blz. 49.
1618	Guillaume Casier.	Boekhouder.
1619	Hans Coene.	Boekhouder.
		Was in 1630 volgens den gildepenning. — Zie: DIRKS, pl. LXX, no. 44. — Deken van het Timmermansambacht.
1619	Pieter de Leeu.	Deken.
1620	Gysbrecht Tryssens.	Boekhouder.
1621	Hendrik Canneburch.	Boekhouder.
1624	Christoffel Minne.	Boekhouder.
1624	Gilles Callart.	Boekhouder.
1625	Cornelis Erckenbout.	Boekhouder.
1626	Adriaan van Bullestrate.	Boekhouder.
		Schepen en tresorier van Middelburg. Had een handel in pek, teer en hout. Hij leverde 87 ledige teertonnen voor £ 14 : 10 voor feestvieringen ter eere van de overwinningen op het Slaak. Is in 1646 in de Oude Kerk begraven. *Stadsrek.* VI, blz. 27 en 89.
1629	Adolf Roelants.	Boekhouder.
		Was koperslager. Hij ontving in 1639 £ 263 voor het leveren van koper en koperen nagels tot het maken en beslaan van houten wijzers en in 1640 nog £ 160 voor het schilderen en vergulden van den wijzer van den Abdijtoren. *Stadsrek.* VI, blz. 50.
1631	Pieter Cornelisz. de Grange.	Boekhouder.
1632	Hubrecht Ruyssaert.	Boekhouder.

	Namen.	Titel.
1633	Jacob Pietersz. Baptista.	Boekhouder. Was vendumeester.
1634	Abraham de Molier of Molyer.	Boekhouder. Schepen en raad van Middelburg. Op den rederijkerspenning van 1642 komt Dr. ABRAHAM DE MOLIER als prins voor.
1635	Hans Pietersz.	Boekhouder. Goudsmid en zegelsnijder. Hij vervaardigde de schepenlooden voor de stad.
1636	Bernard Sebrechts.	Boekhouder.
1637	Daniël van den Ende.	Boekhouder.
1638	Leonard Jacobsz.	Boekhouder.
1639	Joos Grimonpré.	Boekhouder.
1640	Jean Baseliers.	Boekhouder. Schepen en tresorier der stad. Dreef handel in ijzerwaren.
1641	Pieter Cortgemet.	Boekhouder.
1641	C. A. Palesteyn.	Wordt bij SCHOTEL, „*de Rederijkers in Nederland*", aangehaald als zijnde toenmaals de voornaamste dichter in Middelburg. Komt echter niet voor in DE LA RUE's *Geletterd Zeeland.*
1642	Dr. Jacobus Lansbergius.	Boekhouder. De naam van dezen beroemden man, in 1613 te Franeker tot doctor in de geneeskunde gepromoveerd, komt op den penning van 1642 als Boucko'(uder) voor. Dr. J. L. te Goes in 1590 geboren, werd in 1637 als poorter te Middelburg ingeschreven. Werd raad en in 1649 burgemeester der stad. Was in 1650 schepen, doch kreeg als zoodanig zijn ontslag; ook was hij kerkmeester en „stadsmedicijn".

	Namen.	Titel.
		„Een beraamde besnoeiing van het recht der kiezers deed den 6 Juni 1651 een oproer uitbarsten, waarbij zijn woning werd geplunderd en hij zelf ternauwernood aan de woede van het volk ontkwam". Hij vluchtte en vestigde zich als geneesheer te 's-Gravenhage, waar hij in 1657 overleed. Hij is in het familiegraf, kelder nº. 55, in de Nieuwe kerk aldaar, 9 Juni 1657 begraven. Zie: FOKKER en DE MAN *Levensberichten van Zeeuwsche medici*, blz. 100 en 103.
1643	Paulus Jansz. Seroos-kerke.	Boekhouder. Is in zijn leven o.a. schepen, raad en tresorier van Middelburg geweest.
1644	Cornelis Jacobsen.	Boekhouder. Deze was ziekentrooster op een jaarwedde van £ 44. Stadsrek.
1644	Thomas Jansz.	Boekhouder.
1645	Adriaan Lefevre.	Boekhouder.
1647	Daniel Baltens.	Boekhouder.
1648	Laurens Verpoorten.	Boekhouder. Misschien is met dezen bedoeld LAURENS WILLEMSZ. VERPOORTEN, die schepen, raad en tresorier der stad is geweest, alsmede bewindhebber der W. I. Compagnie. Hij overleed in 1681. Een vroegere rederijker van dien naam was in 1604 deken.
1665	Daniël v. Wyckersloot.	Boekhouder.
1667	Mr. Jacobus Peckius.	Opperprins. Geboren te Goes, promoveerde deze in 1640 te Leiden tot doctor in de Rechten. 25 October 1643 werd hij als poorter van Middelburg inge-

	Namen.	Titel.
		schreven. Bekleedde tusschen 1645—1672 aanzienlijke posten als schepen, raad, tresorier, enz. Hij werd in 1667 tot Opperprins van de rederijkers gekozen en den 17 September plechtig en feestelijk als zoodanig gehuldigd. Bij die gelegenheid zal hem den prachtigen zilveren rederijkerspenning zijn overhandigd, die op blz. 18 is afgebeeld en die zijn naam draagt. Mr. PECKIUS was een groot vereerder van ROGGEVEEN's talent. Hij schreef in de uitgave van „*de Verkrachte Belgica*" het volgende anagramma: ARENT ROGGEVEEN, Een arg en getrou; vervolgens een Fransch vers, dédié à Mr. R. Prince des Poétes de la Chambre des Rhétoriciens à la ville de Middelbourg en ten slotte nog deze ontboezeming:

Voeght soo veel wercks bijeen, om een lied wel te singen,
Voeght duyster bij het licht, de heldre dagh by nacht,
Hier vint gy PALLAS werck, door ROGGEVEEN bedacht,
Gestelt op 't pronck-tonneel van hare queeckelingen.

J. P., F. J.

	Namen.	Titel.
1667	Philip de Wael.	Regeerend Prins. Mede-onderteekenaar van de opdracht aan den prins van Oranje in 1669. Komt in 1704 als kiezer in de stadsrekeningen voor.

	Namen.	Titel.
1667	Arent Roggeveen.	Boekhouder. Deze, een „liefhebber der Matthesis", zooals hij zich zelven noemde, is een zeer merkwaardig en invloedrijk rederijker geweest. In 1659 was hij uit Delfshaven gekomen en kosteloos poorter geworden. Van beroep was hij landmeter. Toen de prins van Oranje hier in 1663 vertoefde, leverde hij „500 gestoffeerde garnaetpijpen" en bij eene latere gelegenheid in 1668 werd hem de levering en het afschieten van vuurpijlen opgedragen. Vervolgens was hij de vervaardiger van een vliegend kasteel „aan 't strand te gebruycken tegens het landen van de vianden". Het gevaarte, dat omstreeks 1673 werd vervaardigd, werd in een schuur bewaard. Ook had hij het opzicht over het maken der borstweringen op de wallen rondom de stad. Stad Rek. VII - 10. ROGGEVEEN heeft een dichtwerk nagelaten „*de verkrachte Belgica*", geheeten, dat veel opgang heeft gemaakt. Het was reeds gedeeltelijk door den poëet SAMUEL BOLLAERT bewerkt, maar diens stuk was 7000 regels lang en men vond het vervelend er naar te luisteren. ROGGEVEEN verkortte het en schreef er het gedeelte bij, loopende van na den dood van EGMONT en HOORNE tot aan het overlijden van den prins van Oranje. Zijn naam komt voor als Boeckhouder op den grooten penning van 1667. Een zoon van hem is de bekende zeevaarder JACOB ROGGEVEEN geweest. ARENT ROGGEVEEN heeft nog meerdere werkjes uitgegeven. Zie over hem: *Biographisch woorden-*

	Namen.	Titel.
1667		*boek der Noord- en Zuid-Nederl. letterk.* door J. G. FREDERIKS en F. JOS. V. D. BRANDEN.
1667	Roelant Adolfs.	Out prins. Diens naam komt mede op den penning van 1667 voor. Hij was koperslager. Bij hem werden in 1612 de afgedankte koperen kronen uit de Nieuwe kerk in bewaring gegeven, toen deze door nieuwe zouden worden vervangen. Geelgieter GILLIS WYBRANTS te Amsterdam leverde de nieuwe kronen voor *f* 2716 : 16. In 1669 onderteekende ADOLFS de opdracht aan den prins in zijne hoedanigheid van „oude prins". Hij vervaardigde een gedicht ter eere van ROGGEVEEN's „*Verkrachte Belgica*". Zie hier de laatste regels er van:

Soo sal de Jesse Spruyt verquicken in syn Staet,
Schoon dat het wort benyt met laster en met smaet.
Doch wijsheyt quelt hem niet 't wijl sy is rijck van binnen,
't Verkrachte Nederlant in overlast hier gaet,
Duc d'ALBA's boos bestier en al den Spaenschen raedt:
Toont ROGGEVEEN, hoe WILMH (sic) die moorders kan verwinnen.

		In de *Nieuw-Jaersgift* deed hij ook mede aan de beantwoording der zonderlinge vragen en nam als kenspreuk aan Memento mori. Hij werd niet bekroond, want hij had in zijn antwoord in het geheel niet gezinspeeld „dat het al op JEZUS sag, syn kerck en uytverkoren".
1669	Andries Ortegem.	Regeerend boekhouder. Onderteekenaar van de opdracht.
1669	Pieter de la Rue.	Oude prins. Deze moet niet worden verward met den be-

	Namen.	Titel.
		roemden letterkundige van dien naam, die te Middelburg in 1695 werd geboren en o. a. de schrijver is geweest van staatkundig en heldhaftig Zeeland.
1669	Mels Janssen.	Oude prins.
1669	Zacharias van Geel.	Oude prins.
1669	Anthonie Pietersen van Dyke.	Oude boekhouder.
1669	Jan Pietersen Slingertrecht.	Confreer. Vermoedelijk is het blazoen, waaronder men SLIJNGGERREGHT heeft gelezen op den gevel van het achterhuis van de Rhetorikakamer van dezen afkomstig. In 1675 komt hij nog als boekhouder voor.
1669	Jacobus Willemsen.	Confreer. Zie verder op 1680.
1669	Paulus v. Slingerlandt.	Confreer.
1669	Pieter van Goethem.	Deze, even als de acht vorige namen komen voor als onderteekenaars van de reeds vermelde „Opdracht aan Zijn Hoogheyt". Van beroep was VAN GOETHEM boekbinder. Op den grooten gildepenning der boekdrukkers, die ongedateerd is. — DIRKS, pl. LXI, no. 3, komt hij als deken voor. Deze penning is dus vermoedelijk omstreeks 1670 vervaardigd. VAN GOETHEM was te Leiden geboren en werd in 1662 poorter. Daar hij verboden boeken had gedrukt en uitgegeven, werd hij in 1668 met £ 16 beboet. (*Stadsrek.* VII blz. 56.) Volgens den heer KESTELOO moeten dit de *Apologia modesta et Christiana* van JOH. BESIUS zijn geweest, waarvan een ex. in de Bibl. van het Zeeuwsch Gen. berust. In 1673 leverde hij aan de stad 3 bijbels en 7 psalmboeken met linten en gouden burchten

	Namen.	Titel.
		daarop gedrukt voor £ 11. Uit zijne drukkerij zijn vele muntordonnanties afkomstig.
1669	Hermanus Herthouwer.	Concierge. Kenspreuk: „U hert houwt reyn".
1670	Jan Pietersz. Salengre.	Boekhouder.
1671	Abraham Verhof.	Boekhouder.
1672	Pieter Saignie.	Boekhouder.
1680	Boudaan.	Antwoordde onder de kenspreuk: „In liefde Boud-aan" op de vragen vervat in de *Nieuw-Jaersgift*. Hij werd niet bekroond.
1680	J. Willemsz.	Winner van den eersten en vierden prijs in de *Nieuw-Jaersgift*. Kenspreuk: „Ontfangt en geeft". Was de schrijver van *Sions Zielsbanketten*, enz. Overleed in 1712.
1680	J. Halibertus.	Winner van den tweeden prijs, als boven. Kenspreuk: „Smert baert vrugt".
1680	R. Schrijver.	Verkreeg den derden prijs. Kenspreuk: „Noyt vol leert". Remigius Schrijver was organist der stad. Hij heeft o. a. een deel van Oudaan's *psalmen* op muziek gezet. Bezat een muziek-, kunst- en boekdrukkerij. Op hem zijn vele lijkdichten gemaakt. Schrijver overleed in 1681.
1680	J. Wymers.	Verwierf d' Hoogste trant. Kenspreuk: „Den aenhouwer wint".
1680	D. Vincentius.	Mr. Daniël Vincentius was een voornaam advocaat en dichter, vader van de dichteres Anna Maria, die in 1730 te Middelburg is overleden. Beantwoordde de vragen uit de *Nieuw-Jaersgift*.
1680	Pieter Pietersz. Dathenus.	Idem.
1680	Maquet.	Idem. Zij werden niet bekroond.

De Ziel wiens Licht dat Eeuwig Schynt
En vind geen Rust int geen verdwynt.
Ic Wyn hy
GOD
As't hesten
Lot
Hy die hier na veel
sukkelingen
Zyn sterflyk deel heeft
afgeleit
Geniêt nu by de Heme
lingen
Een beter Lot en
Zaligheit.

1.

VAN
AMBOINA
TROUW

2.

EENDRACHT
MAACHT

2.

Ter Gedagtenisse
van den Ed: Jongeling
Jonk: IAN CONSTANTYN
COYETT
Sweeds Edelman
Geboren tot Nassau op't
Eyland Banda
A° 1683. den 27. Juny
Overleden in Amboina
A° 1705. den 21. Jan zynes
Ouderdoms XI. Jaren VIII.
Maanden en
IV. Dagen.
in Morte
levamen.

1

3.

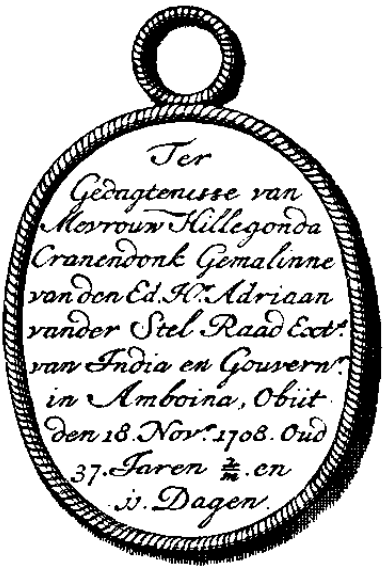
Ter
Gedagtenisse van
Mevrouw Hillegonda
Cranendonk Gemalinne
van den Ed. Hr. Adriaan
vander Stel Raad Extr.
van India en Gouvern.
in Amboina, Obiit
den 18. Nov.r 1708. Oud
37. Jaren 2/12. en
13. Dagen.

3.

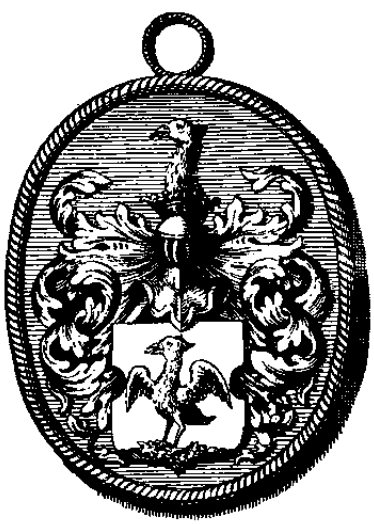

4.

Ter
Gedagtenis van
Den Ed.le Heer Mr.
Nicolaas Schaghen
Raad Extr.y van India
Gouverneur in Amboina
Overleden den 7. Julii
1696. Oudt 52. Jaren
2. Maanden en
12. Dagen.

4.

TER
GEDAGTENIS VAN
Gerbrant Schaghen
IONGSTE SOON VAN DE
H= Nicolaes Schaghen
RAEDT VAN INDIA EN
GOVVERNEVR IN Amboina
OVERLEDEN DEN 29=
IVLII A° 1692. OVDT
SIINDE 5= IAREN,
6= MAENDEN, EN
27= DAGEN,

5.